

Og'iz Shilliq Qavati Kasalliklari Bilan Og'rigan Bemorlarni Ortopedik Stomatologik Davolashda Hayot Sifatini Baholash

Jumaev Akbar Xamidovich

Abu Ali ibn Sino nomidagi Buxoro davlat tibbiyot instituti

Annotatsiya: Ortopedik tuzilmalardan foydalanish qoidalari va ularga g'amxo'rlik qilish qoidalari haqida bemorlar haqida kam xabardor bo'lish ularning hayot sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi, shuningdek, og'iz mukozasining ko'payishiga ta'sir qiladi. Ushbu patologiyaning oldini olish va davolash usullari taklif etiladi.

Tayanch iboralar: hayot sifati, o'g'iz bo'shlig'i, ortopedik davolash.

Tanishuv. So'nggi yillarda tish shifokorlari og'iz mukozasi va lablarning qizil chegarasi (RCL) kasalliklarini davolashga intilayotganlar soni ko'paygan. Ko'pincha bu bemorlarning umumiy somatik holati yomonlashishi, og'iz mukozasidagi tizimli kasalliklarning yangi ko'rinishlari, umr ko'rish davomiyligini oshirish tendentsiyasi, kasb xavflarining salbiy ta'siri, yomon odatlar, iatrogenik tabiatning mahalliy travmatik va allergik omillari bilan bog'liq.

Og'iz mukozasi patologiyasining og'ir shakllarining multifactorial ibtidosi eng to'liq keksa va senil yoshda namoyon bo'ladi. Shuningdek, organizmning immuniteti pasaygan bemorlarda, ayniqsa, ko'plab surunkali kasalliklar mavjudligi tufayli, shuningdek, ko'pincha tishlarning to'liq yoki qisman yo'qligi, og'iz gigienasi va tishlarining past darajasi, mikrobiosenoz va tuprikni buzilishi. Og'iz bo'shlig'ining to'qimalaridagi atrofik va giperplastik jarayonlar mahalliy travmatik omillar (protez konstruksiyalari, restavratsiyalar va boshqalar) ta'sirida kuchayishi mumkin, bu esa uzoq vaqt davomida shifo bermaydigan yaralar yoki giperplaziya rivojlanishiga olib keladi, an'anaviy terapiyaga chidamli, malignlik ehtimoli bilan .

Og'iz mukozasining surunkali kasalliklari funksional va estetik buzilishlar bilan namoyon bo'ladi, bu esa og'iz bo'shlig'ining to'qimalarida, shu jumladan protez to'shagida anatomik o'zgarishlarga olib keladi. Og'iz shilliq qavatida, palovda, tilda, gumusda va og'iz burchagida birlamchi va ikkilamchi o'zgarishlar bilan namoyon bo'lgan og'iz shilliq qavatining shishishi, eroziyasi, atrofiyasi, giperplaziyasi, sklerozi, og'izning og'iz burchagida uchraydi, zichliklarni ishlatish, ortopedik tuzilmalarni fiksatsiya qilish va gigienik parvarish qilish uchun noqulay sharoitlar yaratadi [1, 2] .

Og'iz shilliq tomonidan aniqlangan anatomik va funksional buzilishlar tishlar bo'lmaganda chaynash samaradorligini kamaytiradi. Natijada, terapevtlar va ortopedik stomatologlar uchun tegishli bo'lgan muammolarni birgalikda hal qilish talab etiladi: materialni oqilona tanlash va tishning haqiqiy dizayni, protez davolash uchun instrumental va texnologik yordamni saqlab qoldirib, protezdan keyin tish rehabilitatsiyasining optimal shartlari, tishlarni tuzatish va ularga gigienik parvarish qilish uchun maxsus vositalarni oqilona tanlash, bemorning maxsus psixologik patronajlari.

Zamonaviy ixtisoslashgan adabiyotlarda og'iz shilliqbog'i kasalliklarini konservativ va tibbiy davolashni takomillashtirish masalalari ko'proq hal qilinadi [3], ortopedik stomatologik rehabilitatsiya va og'iz shilliq patologiyasining aniq shakllari bo'lgan bemorlarga protez yondashuvning xususiyatlariga etarlicha e'tibor berilmaydi.

Shubhasiz, ortopedik tuzilmalar og'iz bo'shlig'ining kasalliklarini rivojlanishini boshlab yuborishi va og'iz mukozasi va CCH kasalliklari bo'lgan bemorlarni rehabilitatsiya qilishda dolzarb muammo bo'lishi mumkin. Adabiyotlarga ko'ra, to'liq olinadigan lamellar tishli bemorlarda og'iz shilliqning kasalliklari ikkala jag'dagi o'z-o'zidan zichlash bilan og'rikan bemorlarga qaraganda 3,3 marta ko'proq aniqlanadi [4].

Individualizatsiya qilingan ratsional protez konservativ davolanish natijasini mustahkamlashi va og'iz shilliq lezyonlari va tishlarning yo'qligi bilan bog'liq bo'lishi mumkin bo'lgan tizimli, funktsional va estetik buzilishlarni tezda yo'q qilishga hissa qo'shishi kerak. Bemorlarni kompleks konservativ va protez davolashning oxirgi maqsadi surunkali mukozal patologiyasi bilan og'rikan bemorning hayot sifatini (QoL) yaxshilash bo'lishi kerak [5].

Ushbu tadqiqotning maqsadi og'iz mukozasining surunkali kasalliklari bo'lgan bemorlarning murakkab tish rehabilitatsiyasi va hayot sifatini yaxshilashda rolini aniqlash va protez davolash xususiyatlarini aniqlashdan iborat edi.

Materiallar va usullar. Tadqiqot Abu Ali ibn Sino nomidagi Buxoro davlat tibbiyot instituti "Ortopediya stomatologiya va ortopediya" kafedrasida bajarilgan. Ilgari qoniqarsiz tayyorlangan tishlar haqidagi shikoyatlar bilan terapevtik va maslahat yordamiga murojaat qilgan bemorlar, bu og'iz mukozasi va CCG kasalliklariga olib keldi, umumiy klinik tekshiruvdan o'tdi, ular quyidagilarni o'z ichiga oladi: so'roq qilish, tekshirish, palpatsiya, perkussiya, tekshirish, indeks ko'rsatkichlarini hisoblash. Umumiy somatik holatni baholashda kafedra professor-o'qituvchilarining xulosalari, ambulatoriya kartalaridan ko'chirmalar e'tiborga olindi.

Og'iz shilliq qavatining surunkali patologiyasi bilan og'rikan bemorlarga tish parvarishining boshlang'ich darajasini baholashga alohida e'tibor qaratildi: davolashga tizimli va integratsiyalashgan yondashuv mavjudligi, og'iz bo'shlig'ining sanitariya holati tugatilishi, umumiy va mahalliy xavf omillarini bartaraf etish, ratsional gigiena protseduralarini tanlash va zarur bo'lganda, bemorlarning dispanser kuzatuvining mavjudligi va uning samaradorligi.

Tekshiruv og'iz bo'shlig'i va og'iz kandidozining eng ko'p tarqalgan patologiyasi - lichen planus (LP) bo'lgan har ikki jinsdagi 72 nafar bemorda (40 yoshdan 65 yoshgacha) o'tkazildi, klinik tekshiruvdan so'ng, konservativ davolash natijalarini konsolidatsiyalash va og'iz to'qimalarining anatomik va funktsional holatini eng to'liq tiklash uchun kompleks davolashning protez bosqichini o'tkazishga qaror qilindi.

Dastlabki ortopedik holat mavjud bo'lgan protez konstruksiyalar turi, qo'llaniladigan ortopedik materiallar, protez ishlab chiqarish sifati va ularning gigienik holatini tahlil qilish bilan baholandi. Keng ko'lamlı materiallar, shu jumladan metallar, protez tuzilmalarini ishlab chiqarish uchun ishlatilganligi sababli, og'iz shilliq qavatida galvanizmning og'iz shilliq qavatida bo'lishi mumkinligiga alohida e'tibor qaratildi. Natijalar standart Microsoft Office 2007 dasturiy paketi yordamida statistik ishlov berildi.

Bemorlarning hayot sifatini baholash vositasi sifatida turli xil test anketalari, shu jumladan Eysenck testidan foydalanildi. Bemorlarning hayot sifatini baholash bo'yicha davolash samaradorligi studentga ko'ra o'zgaruvchanlik statistikasi usuli bilan juftlashgan t-testni hisoblash bilan tahlil qilindi. Farqlar $p < 0,05$ da ahamiyatli hisoblangan.

Natijalar. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, va CCG kasalliklarining tuzilishida quyidagilar ustunlik qilgan: LP (28,5%), kandidoz (17,0%), surunkali qaytalanuvchi affatit stomatit (10,5%) va leykoplakiya (8,5%). 3% bemorlarda CCG ning prekanser kasalliklarining turli shakllari aniqlandi.

Aksariyat hollarda og'iz mukozasining kasalliklari kuchli shishgan og'riq va kserostom belgilari bilan birga bo'lgan. Bemorlarda mukning g'ayritabiiy ko'rinishi (80,4%), yomon nafas (78,6%), nutq va lug'at buzilishlari (68,2%), estetik muammolar (63,6%) xavotirga tushgan.

LP va og'iz mukozasining kandidozi bo'lgan bemorlarda ortopedik holat tahlili shuni ko'rsatdiki, tekshirilgan bemorlarning 65,8% protez davolashga muhtoj, 45,2% ilgari tishlardan foydalangan bo'lsa-da, ortopedik davolanishga tayyorgarlik og'iz mukoza patologiyasini hisobga olmasdan va shuning uchun qurilishlar uchun materiallardan foydalanishni va mumkin bo'lgan asoratlarni bashorat qilishni asossiz - og'iz mukozasining LP va kandidozini asossiz amalga oshirildi.

Og'iz bo'shlig'ida olinadigan tishlarning qoniqarsiz gigienik holati bemorlarning 85% da kuzatildi. 82,5% hollarda protezlar, chipslar, pishloq, rangsizlanish, yoriqlar, teri osti bezlari va boshqalarning sifatini baholashda nafaqat protezlardan uzoq vaqt foydalanish, balki protez tuzilmalarini agressiv gigienik tozalash (tishli cho'tkalar, abraziv tozalagichlar uchun juda qattiq foydalanish) bilan ham bog'langan. Og'iz bo'shlig'ida olinadigan protez tuzilmalari bo'lgan bemorlarning hech biri tishlarni tozalash uchun maxsus xavfsiz va samarali vositalardan foydalanmagan.

Olinadigan tishlardan foydalanayotgan bemorlar orasida 77,8% ilgari og'iz bo'shlig'idagi protezlarni to'g'rilash vositalaridan foydalanmagan (ularning 35,5% protez konstruksiyalarining to'g'rilanishidan qoniqish hosil qilgan, qolganlari esa bunday vositalar mavjudligi haqida bilmagan); Bemorlarning 25,0% ini fiksatsiyalardan foydalangan, lekin so'nggilarning sifati va qo'llaniladigan preparatlarning organoleptik xususiyatlari qoniqmagan. Faqat 4 bemor protezlarni tuzatish uchun doimo vositalardan foydalanadi.

LP va og'iz kandidozli barcha bemorlar protez yoki mavjud tuzilmalarni yangilari bilan almashtirishni talab qildilar. Protezlar to'g'risidagi qaror konservativ davolanishdan so'ng LP va og'iz mukozasining kandidozi remissiyasiga erishishda qabul qilindi.

Ortopedik rehabilitatsiya davrida quyidagi printsiplarga rioya qilingan. Olinadigan tuzilmalarga ega bo'lmagan protezlar mavjud bo'lganda, abutment tishlarini tayyorlashning kamdan-kam usuli qo'llanildi. Kastinglar alginat va silikon taassurot materiallari bilan yaratilgan. Sun'iy tojlarining qirralariga alohida e'tibor qaratildi: ular keskin bo'lmasligi va periodontal biriktirishga shikast etkazishi kerak bo'lgan periodontal olukka chuqur bo'lmasligi kerak. Ko'priknig oraliq qismi oqishi va tangensial bo'lishi kerak; egar shakli gumuslarda bosim yaralari yuqori bo'lishi ehtimoli tufayli istisno qilindi.

Olinadigan tuzilmalarni tanlashda, iloji bo'lsa, protezlarni ushlab uchun afzallik berildi. Barcha hollarda individual tovoqlar va funktsional taassurotlarni olish uchun tushirish usuli qo'llanildi. Shnurlar va suyaklarning chiqib ketishlarini izolyatsiyalash bilan protezning funktsional chekkasini to'g'ri dizaynga alohida e'tibor qaratildi. Plastik parlatish sifati hisobga olindi - protezning barcha yuzalari yumaloq, o'tkir qirralari, pishishi va protezning tagliklari chiqarib tashlandi. Protezni yaxshi fiksatsiya qilish va barqarorlashtirish og'iz shillik kasalliklari bo'lgan bemorlarni muvaffaqiyatli ortopedik davolashning kaliti hisoblanadi, shuning uchun bemorlarga olinadigan tishlarni (masalan, Corega kremi) tuzatish uchun maxsus vositalardan foydalanish tavsiya etildi.

Og'iz bo'shlig'ining kasalliklari bo'lgan bemorlarni muvaffaqiyatli rehabilitatsiya qilishning eng muhim tarkibiy qismi ratsional og'iz gigienasi hisoblanadi. Bemorlarga OOM (Sensodyne F, Parodontax + fluorid) uchun samarali va xavfsiz tish pastalaridan foydalanish tavsiya etildi, spirtli ichimliklarsiz yallig'lanishga qarshi aniq ta'sir bilan yuviladi, remissiya davri uchun o'rtacha qattiq tish cho'tkasi va OOM kasalligini kuchaytirish vaqtida yumshoq tish cho'tkasi.

Yuzasida mikroblar plitasini hosil qilishi mumkin bo'lgan olinadigan tishlarni oqilona parvarish qilish mukammal gigienaning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Protez stomatit paydo bo'lishining oldini olish uchun tishlarni samarali tozalash uchun maxsus mahsulotlardan foydalanish tavsiya etildi (masalan, Corega Bio Formula tabletkalari). Bunday agentlarning aniq antimikrobiyal va antifungal faolligi bilan ishlatilishi [6, 7] ularning yuzasida mikroskratlarning paydo bo'lishiga to'sqinlik qiladi, protezlardan foydalanishni uzaytiradi, shuningdek, Candida bilan bog'liq protez stomatitning paydo bo'lishi.

LP yoki og'iz kandidoz bilan og'rig'an 48 nafar bemorni ortopedik reabilitatsiyadan so'ng, 37 ta to'liq olinadigan lamellar denturasi (20 ta yuqori va pastki jag' uchun 17 ta), 30 ta qisman olinadigan lamellar denturasi (18 ta yuqori va pastki jag' uchun 12 ta), 10 ta ko'prik yasaldi. protezlar va 47 bitta tikilgan tojlar. Ortopedik reabilitatsiya tugagandan so'ng va olinadigan tuzilmalarga moslashish davri tugagandan so'ng, test so'rovlari takrorlandi, bu ortopedik davolanishdan so'ng og'iz shilqinining destruktiv kasalliklarini samarali konservativ davolash har doim ham tish parametrlarini normallashtirish bilan birga bo'lmaydi.

Xulosa. Ortopedik parvarish muammosining og'irligi bemorlarda protezga bo'lgan ehtiyojning yuqoriligi, protez tuzilmalarining og'iz shilliq qavati kasalliklari rivojlanishi uchun xavf omillari sifatidagi roli ortib borishi, murakkab davolash va klinik tekshiruv bosqichlarida ushbu bemorlar bilan ishlash bo'yicha aniq tavsiyalarining yo'qligi, maxsus protez parvarishi mahsulotlari va oraliqdan tartibga solish bo'yicha aniq ko'rsatmalarning yo'qligi bilan bog'liq, shifokorlar va bemorlarning psixo-emotsional kayfiyati. Individuallashtirilgan ratsional protez davolash konservativ davolanish natijasini mustahkamlaydi va og'iz shilliq kasalliklari va tishlarning yo'qligi bilan bog'liq funksiyalarning tezda tiklanishiga yordam beradi, shuningdek, bemorlarning hayot sifatini yaxshilaydi.

Adabiyot

1. Алимова, Н. (2021). Влияние аденоида на физическое развитие и иммунную систему детей. Общество и инновации, 2(2/S), 391-398.
2. Алимова, Н. П. (2020). Антропометрическое исследование лицевого индекса студентов-медиков. Молодые ученые–медицине.
3. Алимова, Н. П. (2021). Оценка Состояние Детей С Гипертрофий Аденоидов В Период Карантина. 1(6), 774-785-o'n yilliklar uchun «SSSR» va «O'zbekiston» yo'l-yo'l qo'ltqini.
4. Алимова, Н. П. (2022). Анализ Антропометрических Параметров Лицевой Области И Физического Развития Детей С Гипертрофией Аденоидов До И После Аденоэктомии. «Meditsina va tabiiy fanlar» O'rta Osiyo jurnali, 3(3), 132-137.
5. Алимова, Н. П. (2023). Морфометрических изменения челюстно-лицевой области детей с гипертрофией аденоидами. O'zbekistonda fanlararolarolar va ilmiy tadqiqotlar jurnali, 2(17), 166-177.
6. Алимова, Н. П., & Асадова, Н. Х. (2020). Изучение анатомии через проблемное обучение среди студентов медиков. In Сборник материалов международной учебной онлайн конференции "Современное состояние медицинского образования: проблемы и перспективы (pp. 138-139).
7. Алимова, н. П., & асадова, н. Х. (2022). Ultratovush diagnostikasi yordamida gipertrofiyalangan faringal tonsillar hajmini aniqlash usuli. Журнал биомедицины и практики, 7(3).
8. Алимова, Н. П., & Тешаев, Ш. Ж. (2023). Антропометрических результаты челюстно-лицевой области детей с гипертрофией аденоидами. O'zbekistonda fanlararolarolar va ilmiy tadqiqotlar jurnali, 2(17), 154-165.
9. Алимова, Н. П., Ильясов, А. С., & Камалова, Ш. М. (2022). Показатели Антропометрических Показателей Физического Развития Детей I Периода Детства Бухарской Области. Travma va nogironlik tadqiqotlari ilmiy jurnali, 1 (9), 193-201.
10. Алимова, Н. П., Хасанова, Д. А., Камалова, Ш. М., & Асадова, Н. Х. (2020). Bolalarda limfaringeal halqa patologiyasini kompleks davolashda zamonaviy fitopreparatsiyalar. Новый день в медицине, (4), 484-485.
11. Жумаев, А. Х. (2021). Tish nuqsonlarida og'iz shilqini holatini baholash usuli. Узбекский медицинский журнал, 2(2).

12. Жумаев, А. Х. (2021). DENTITSIYANING NUQSONLARI PROTEZLARI UCHUN OG'IZ BO'SHLIG'INING MIKROBIOLOGIK O'RGANILISHI. УЗБЕКСКИЙ МЕДИЦИНСКИЙ ЖУРНАЛ, 2(2).
13. Жумаев, А. Х. (2021). Гигиенические Условия Протеза У Пациентов Старческого Возраста. 1(6), 806-815-o'n yilliklar uchun «O'zavdoni» va «O'zbekiston» yo'l-yo'l qo'ltiqini.
14. Жумаев, А. Х. (2021). Микробиологическое исследование полости рта для протезирования дефектов зубных зубов. Узбекский медицинский журнал, 2(2).
15. Жумаев, А. Х. (2021). Особенности Стоматологического Статуса Пациентов Старших Возрастных Групп. 1(6), 853-865-o'nyillarda bo'lib o'tdi.
16. Жумаев, А. Х. Обоснование ортопедической коррекции при концевых дефектах.
17. Жумаев, А. Х., & Саидов, А. А. (2022). Оценка Индекса Гигиены Полости Рта У Пациентов С Частичной Адентией У Старших Возрастных Групп Г Бухары. «Meditsina va tabiiy fanlar» O'rta Osiyo jurnali, 3(3), 138-143.
18. Жумаев, А. Х., & Саидов, А. А. (2022). Оценка качества жизни при ортопедическом лечение пациентов с заболеваниями слизистой оболочки ротовой полости. O'zbekistonda fanlararolarolararo va ilmiy tadqiqotlar jurnali, 1(8), 704-710.
19. Жумаев, а. Х., & саидов, а. А. (2022). Сравнительная оценка адентии зубных рядов верхних и нижней челюстей у пожилого населения. Т [a_xw [i [s us_s^ [Ûe yfcs^, 358.
20. Тешаев, Ш., & Алимова, Н. (2021). Иммуноморфологические особенности лимфоидной ткани глоточной миндалины у детей с аденоидными вегетациями (обзор литературы). Общество и инновации, 2(7/S), 210-220.
21. Хамидович, Ж. А., & Ахадович, С. А. (2022). Сравнительный Анализ Качества Жизни. При Ортопедическом Лечение Пациентов С Заболеваниями Ротовой Полости. Miasto Przyszłości, 24, 185–189.
22. A.N. Akbarov, A. Jumayev. (2020). Qisman olinadigan tish protezlari bo'lgan bemorlarda protezlarning gigienik holati. PalArch Misr arxeologiya jurnali / Egyptology, 17 (6), 14351-14357.
23. Akbarov, A. N., & Jumaev, A. K. (2019). Qisman dentitsiya nuqsonlarining topografiyasiga qarab materiallarni tanlash. ACADEMICIA: Xalqaro ko'p tarmoqli tadqiqot jurnali, 9 (12), 46-49.
24. Alimova N. P. Adenoidli bolalarda bosh va maxillofacial oblastning antropometrik parametrlari (international Engineering Journal for Research &Development). – 2020. – Т. 5. – Yo'q. ISCCPCD. – С. 2-2.
25. Alimova N.P. O'smirlarda antropometrik parametrlar va yuz tahlili// Akademik hayotda xalqaro tadqiqotlarni rivojlantirish va ilmiy salohiyat /2021/85-86
26. Alimova N.P., Asadova N.Kh. Gipertrofiyalangan faringal tonsillarning o'lchamlarini ultratovush diagnostikasi yordamida aniqlash metodi» Biomeditsina va amaliyoti jurnali – Samarqand, 2022. – Т7 – No3. S. 237-242.
27. Alimova, N. P. (2021). Buxoro shahar va qishloqlarda 5-6 yoshli bolalarning antropometrik parametrlarining solishtirma xususiyatlari. Zamonaviy ta'lim tizimida innovatsiyalar bo'yicha xalqaro ilmiy-onlayn konferentsiyada" Washington, AQSh (296-268 s.).
28. Alimova, N. P. (2021). Adenoidli bolalarda bosh va maxillofacial oblastning antropometrik parametrlarining solishtirma xususiyatlari. Новый день в медицине, (1), 203-208.
29. Alimova, N. P. Yangi kun tibbiyoti. New day v meditsina У Ухредители: Бухстыски государственные медисти институт, ООО" Новы день в меди меди стине», (2), 280-282.

30. Alimova, n. P., ilyasov, a. S., & kamalova, s. M. (2022). Bolalarning jismoniy rivojlanishining antropometrik ko'rsatkichlari ko'rsatkichlari. *Travma va nogironlik tadqiqotlari ilmiy jurnali*, 1 (9), 41-48.
31. Hamidovich, J. A., & Ahadovich, S. A. (2022). Og'iz bo'shlig'ining shilliq qavati kasalliklari bo'lgan bemorlarni ortopedik davolashda hayot sifatini baholash. *Texas Journal of Medical Science*, 8, 96-100.
32. Ilyasov, A. S., & Alimova, N. P. (2022). Bukhara mintaqasida o'g'il-qizlarning jismoniy rivojlanishining antropometrik ko'rsatkichlari. *British Medical Journal*, 2(4).
33. Jumaev, A. A., & Eshpulatov, A. (2023). Bukharadagi qariyalarda karies intensivligi tahlili. *Konferensiya*, 42-44.
34. Jumayev, A. H. (2023). Keksa bemorlarda alik protezlarga moslashishi. *O'zbekistonda fanlararalarolar va ilmiy tadqiqotlar jurnali*, 2(17), 178-188.
35. Jumayev, A. K., & Eshpo'latov, A. (2023). Katta yoshdagi bemorlarda olinadigan protezlarga moslashish. *Kirish omborini ochish*, 4 (3), 1199-1210.
36. Xamidovich, J. A., & Akhadovich, S. A. (2022). Сравнительная оценка адентии зубных рядов верхних и нижней челюстей у пожилого населения. *Biomeditsina va amaliyot jurnali*, 7(3).
37. Pulatovna, A. N., Muzaffarovn, K. S., & Radjabovich, B. R. (2023). Adenoidlarning gipertrofiyasi bo'lgan bolalarning maxillofacial mintaqasini antropometrik o'rganish natijalari. *Kirish omborini ochish*, 4 (3), 1183-1194.
38. Zhumaev, A. K. (2020). Yangi faoliyat sharoitlarida og'iz bo'shlig'ining shilliq qavati holatini dinamik o'rganish tish qatorlarining qisman nuqsonlari. *Integral ta'lim bo'yicha xalqaro jurnal*, 3 (12), 61-63.
39. Zhumaev, A. K. (2020). Tish qatorlarining qisman nuqsonlari so'rovnom natijalari va olinadigan protezlarning holatini klinik baholash. *O'rta Yevropa ilmiy byulleteni*, 6, 94-97.
40. Алиев Н.Х. *Совершенствование методов диагностики и лечения неартикулярной патологии височно-нижнечелюстного сустава: (PhD) дис. канд. мед. наук / Н.Х. Алиев – 2021. – 118 с.*
41. Алиев Н.Х. Чакка пастки жағ бұғимининг но артикуляр патологиясини ташхислаш усуллари // *Тиббиёт ва спорт – Самарканд*, 2020/3. 59-62 бет.
42. Алиев Н.Х., Гаффоров С.А., Идиев Ғ.Э. Чакка-пастки жағ бугими меъэрий фаолияти ва патологияси механизмлари асослашнинг тамойиллари // *Тиббиётда янги кун – Бухоро*, 1(29) 2020.- С132-135.
43. Н.Х. Алиев, ШМ Бокиев, АШ Рахимов, ФИ Ибрагимова. Ортопедическое лечение больных с деформацией челюстно-лицевой области, осложненной частичной адентией зубов // *Молодежь-практическому здравоохранению 2018.-С.49-51*
44. N.X. Алев индивидуальная тактика диагностики и лестевия пасанив с n Функки конкинальпоуу оклзяии // *va yetakchi tadqiqotlar onlayn ilmiy jurnali 2022/4/6 с.121-125*
45. N.X Алиев Методы диагостики заболевание ВНАСС // *Ta'lim va rivojlanish tahlili onlayn ilmiy jurnali 2022/6/10 С.282-287*
46. Aliev N.H. Klinik i funktsionalicheskih metodi klinikami i diagnologicheskix osto temporomandibular joint / *Tibbbi7tda няг'и кун – Бухорó*, 1(33) 2021. Январь-Март. 375-380 бет.
47. Azimova, S. S., Saidov, A. A., & Ibragimov, F. I. (2021). Bolalarda kutan tishlashni erta tashxislash va davolashda tibbiy-psixologik yondashuv. *Ruminiya hujayra biologiyasi jamiyatining annallari*, 16137-16142.

48. *G'afforov S.A., Aliev N.H.* Yuqori pastki jaund bo'g'imi og'riq sindromlarida chaynaladigan muskullarning parafunksiyasini tashxislash va davolashni takomillashtirish / *Dinamik va boshqaruv tizimlarida ilg'or tadqiqotlar jurnali*. ISSN: 1943-023X. 12-jild,07- maxsus masala. - P.2102-2110. 2020 yil
49. *G'afforov S.A., Aliev N.H.* Temporomandibular qo'shmachining nonartikular patologiyasi diagnostikasi usullarini takomillashtirish to'g'risida / *Journal of Critical Reviews*. ISSN-2394-5125. VOL 7 SONI 18, 2020 YIL - S. 875-880.
50. *G'afforov S.A., Aliev N.KH.* Klinik va funktsional as-sessment usullarini takomillashtirish va vaqtinchalik - mandibular qo'shma patogenining patologik holatini diagnostika qilish asoslari » *ACADEMICIA: An International Multi-disciplinary Research Journal*, Vol. 10, Issue-4 April 2020.-506-514 s.